27. 6. 2001

ID: 9908

Dědic zaměstnavatele

Dědicem zaměstnavatele, který je fyzickou osobou, může být ve smyslu ustanovení § 462 obč. zák. i stát.

Dědicem zaměstnavatele, který je fyzickou osobou, může být ve smyslu ustanovení § 462 obč. zák. i stát.

(Rozsudek Nevyššího soudu České republiky ze dne 17.5.2001, sp.zn. 21 Cdo 1213/2000)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobce J. B., zastoupeného advokátem, proti žalovaným 1) České republice - Okresnímu úřadu v Jindřichově Hradci, 2) Z. H., o určení nároku ve výši 79.181,- Kč, vedené u Okresního soudu v Jindřichově Hradci pod sp. zn. 5 C 929/97, o dovolání žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 18. ledna 2000 čj. 8 Co 56/2000-56, tak, že dovolání žalobce proti rozsudku krajského soudu ve výroku, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně o zamítnutí žaloby na určení pohledávky ve výši 7.624,40 Kč, se odmítá a rozsudek krajského soudu se ve výroku, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně o zamítnutí žaloby na určení pohledávky ve výši 24.226,- Kč, a ve výrocích o náhradě nákladů řízení zrušuje a věc se v tomto rozsahu vrací Krajskému soudu v Českých Budějovicích k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Žalobce se domáhal (žalobou změněnou se souhlasem soudu prvního stupně), aby bylo určeno, že "ku dni úmrtí J. H., tedy ku dni 26.6.1995, existovala pohledávka žalobce vůči J. H. v částce 79.181,- Kč". Žalobu odůvodnil tím, že dne 26.6.1995 zemřel jeho zaměstnavatel J. H., u kterého pracoval na základě pracovní smlouvy ze dne 1.12.1993 jako vedoucí obchodní činnosti, a že podle dohody o rozvázání pracovního poměru skončil uvedený pracovní poměr ke dni 17.7.1995; důvodem rozvázání pracovního poměru bylo to, že smrt J. H. měla za následek "faktický zánik zaměstnavatelské firmy". Protože všichni zákonní dědicové dědictví po zemřelém J. H. odmítli a celá pozůstalost připadá jako odúmrť státu, má žalobce vůči žalovaným z titulu nevyplacené mzdy za měsíce duben až červenec 1995, cestovních náhrad, odstupného odpovídajícího dvojnásobku průměrného výdělku a nemocenských dávek nárok ve výši 79.181,- Kč.

Proti žalované 2) vzal žalobce v průběhu řízení před soudem prvního stupně žalobu zpět. Okresní soud v Jindřichově Hradci proto usnesením ze dne 13.9.1999 č.j. 5 C 929/97-33 řízení proti této žalované zastavil a rozhodl, že žalovaná 2) nemá právo na náhradu nákladů řízení.

Okresní soud v Jindřichově Hradci rozsudkem ze dne 20.10.1999 č.j. 5 C 929/97-44 určil, že "ku dni úmrtí J. H., tedy ku dni 26.6.1995, existovala pohledávka žalobce vůči J. H. ve výši 33.415,60,- Kč", zamítl žalobu "na určení pohledávky v další výši 40.765,40,- Kč", zastavil řízení "o určení pohledávky ve výši 5.000,- Kč" a rozhodl, že žalovaná 1) nemá právo na náhradu nákladů řízení. Z provedených

důkazů zjistil, že žalobce byl na základě pracovní smlouvy ze dne 1.12.1993 zaměstnancem "stavební firmy J. H." a že J. H. dne 26.6.1995 zemřel. Dne 10.7.1995 žalobce uzavřel se synem J. H. M. H. dohodu o rozvázání pracovního poměru ke dni 17.7.1995. V průběhu dědického řízení po J. H., vedeném u Okresního soudu v Jindřichově Hradci pod sp. zn. D 617/95, které dosud není skončeno, dědicové ze zákona (manželka zůstavitele Z. H. a děti zůstavitele M. H. a R. K.) dědictví "i za své děti" odmítli. Na základě uvedených zjištění soud prvního stupně dovodil, že pracovní poměr žalobce u J. H. skončil smrtí zaměstnavatele, neboť "v důsledku odmítnutí dědictví dědici tu nebyl po smrti J. H. 26.6.1995 nikdo, na koho by přešla práva a povinnosti z předmětného pracovněprávního vztahu", přičemž "na tomto závěru nemění nic ani skutečnost, že osoba k tomu vzhledem ke svému pozdějšímu odmítnutí dědictví neoprávněná - syn zůstavitele uzavřel se žalobcem dohodu o rozvázání pracovního poměru k 17.7.1995". Z provedených důkazů vzal soud prvního stupně dále za prokázané, že J. H. dlužil žalobci mzdu, cestovní náhrady a nemocenské za období od dubna do června 1995 ve výši 33.415,60 Kč. Odstupné poskytované při rozvázání pracovního poměru žalobci nenáleží, neboť ustanovení § 60a odst.1 zák. práce odstupné "neváže k právní události" (ke smrti zaměstnavatele), nýbrž k právnímu úkonu jako projevu vůle. Pohledávku za červenec 1995 nebylo možné žalobci přiznat, neboť"s ohledem na datum úmrtí zaměstnavatele nemůže jít o pohledávku vztahující se k jeho osobě". Zastavení řízení o určení pohledávky ve výši 5.000,- Kč zdůvodnil soud prvního stupně tím, že žalobce vzal v tomto rozsahu žalobu zpět.

K odvolání žalobce Krajský soud v Českých Budějovicích rozsudkem ze dne 18.1.2000 č.j. 8 Co 56/2000-56 rozsudek soudu prvního stupně "v odstavci druhém, ve výroku o zamítnutí návrhu na určení pohledávky ve výši 40.765,40 Kč", co do částky 31.850,40 Kč potvrdil a co do částky 8.915,- Kč změnil tak, že "se určuje, že ke dni úmrtí J. H., tedy ke dni 26.6.1995 existovala pohledávka žalobce vůči J. H. ve výši 8.915,- Kč"; současně vyslovil, že "rozsudek soudu prvního stupně v odstavci prvém, ve výroku o určení pohledávky žalobce ve výši 33.415,60 Kč, a v odstavci třetím, ve výroku o zastavení řízení, zůstává nedotčen", a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudem prvního stupně, že žalovaná 1) nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení a že se připouští dovolání "k otázce, zda lze výkladem § 60a zákoníku práce dovodit vznik nároku pracovníka na odstupné okamžikem smrti zaměstnavatele, fyzické osoby, tedy na základě právní události". Odvolací soud přisvědčil názoru soudu prvního stupně, že pracovní poměr žalobce skončil (zanikl) okamžikem smrti zaměstnavatele J. H.; shodně se soudem prvního stupně dovodil, že "v důsledku absence dědiců (kdy ani stát, kterému dědictví připadne jako tzv. odúmrť, není ve smyslu ustanovení § 462 o.z. dědicem) nenastal ve smyslu § 251a zákoníku práce přechod práv a povinností z pracovněprávních vztahů na jiné subjekty" a že syn J. H. nebyl oprávněn k uzavření dohody o skončení pracovního poměru se žalobcem, neboť dědictví posléze odmítl, přičemž "prohlášení o odmítnutí dědictví má zpětné účinky k době zůstavitelovy smrti".

Odvolací soud dovodil, že žalobce nemá nárok na odstupné, neboť zákoník práce se skončením pracovního poměru úmrtím zaměstnavatele vznik tohoto nároku nespojuje. Podle ustanovení § 60a zák. práce je právo zaměstnance na odstupné při skončení pracovního poměru "vázáno na organizační změny vyplývající z vůle zaměstnavatele, kdy podnět zaměstnavatele je z hlediska právní konstrukce odstupného rozhodující", a podle názoru odvolacího soudu "není proto na místě pomocí analogie rozšiřovat úmysl zákonodárce, který zcela jednoznačně váže nárok zaměstnance na odstupné na vůli zaměstnavatele ve smyslu rozhodnutí o organizačních změnách, a tím tedy na činění jím jednostranného (výpověď z pracovního poměru) nebo dvoustranného (dohoda o skončení pracovního poměru) právního úkonu, a nikoli na každé skončení či zánik pracovního poměru mající za důsledek ztrátu zaměstnání". Žalobce nemá právo ani na "mzdové nároky za jeho činnosti po 26.6.1995" ve výši 7.624,40 Kč, neboť jde o nároky, které měly vzniknout po skončení pracovního poměru, a žalobce se domáhal určení svých nároků "k datu 26.6.1995". Zamítavý výrok rozsudku

soudu prvního stupně odvolací soud částečně změnil proto, že nárok na náhradu mzdy za nevyčerpanou dovolenou ve výši 8.915,- Kč "vznikl ve smyslu § 110b odst. 2 a 3 zákoníku práce, žalobcem byl tvrzen a žalovaným nebyl zpochybňován, když počet dní nevyčerpané dovolené a výše částky náhrady mzdy byla v řízení prokázána mzdovými listy žalobce". Rozhodnutí o připuštění dovolání odvolací soud odůvodnil tím, že "otázka, zda lze výkladem § 60a zákoníku práce dovodit vznik nároku pracovníka na odstupné okamžikem smrti zaměstnavatele - fyzické osoby, tedy na základě právní události", má po právní stránce zásadní význam. Pro druhou žalobcem formulovanou otázku, zda "je možné výkladem zákoníku práce dovodit existenci nároku pracovníka na odměnu za pracovní činnost konanou po smrti zaměstnavatele - fyzické osoby v zájmu zajištění majetku patřícího zůstaviteli", odvolací soud dovolání nepřipustil, neboť pro zamítnutí žaloby o těchto mzdových nárocích žalobce byla rozhodující "jejich neexistence k požadovanému datu".

Proti rozsudku odvolacího soudu ve výroku, kterým byl rozsudek soudu prvního stupně potvrzen "co do částky 31.850,- Kč", podal žalobce dovolání. Dovozuje, že projednávaná věc "ukazuje na určitou mezeru v právních předpisech", kterou je ovšem možné "překlenout interpretací za použití analogie (extenzivním výkladem)". Ve vztahu k nároku na odstupné žalobce poukazuje na okolnost, že zákoník práce vznikl a nabyl účinnosti v polovině 60. let, kdy bylo "takřka nemyslitelné", aby jako zaměstnavatel vystupovala fyzická osoba, a protože i v době, kdy byl zaveden nárok na odstupné, vystupovaly jako zaměstnavatelé jen tzv. socialistické organizace, nepředpokládal se zánik pracovního vztahu z důvodu právní události - smrti zaměstnavatele; i když se společenské poměry podstatně změnily, tato mezera v zákoníku práce zůstala a "přetrvává navzdory novelizacím" bez povšimnutí zákonodárců. Za této situace se proto soudy měly pokusit mezeru odstranit výkladem v souladu s Ústavou a Listinou základních práv a svobod. Soudy obou stupňů však postupovaly způsobem, který "bezdůvodně zakládá faktickou nerovnost pracovníků", jelikož je znevýhodněn zaměstnanec, jehož pracovní poměr skončil na základě události (smrtí zaměstnavatele) oproti tomu zaměstnanci, jehož pracovní poměr skončil právním úkonem, tj. výpovědí nebo dohodou, ačkoliv o jeho nároku na odstupné nejsou - vzhledem ke znění ustanovení § 60a odst. 1 zák. práce - žádné pochybnosti. Zásadní právní význam má podle názoru dovolatele též posouzení pracovní činnosti žalobce v době po 26.6.1995 (v době po smrti J. H.). Žalobce v době po smrti J. H. až do konce července 1995 pracoval "na základě pověření ze dne 27.6.1995" proto, aby byly provedeny účetní uzávěrky a inventury majetku zaniklé firmy", a považuje za "nepředstavitelné", aby neměl právo na odměnu za tuto práci či "na náhradu nákladů jí takto vzniklých". Žalobce navrhl, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu v potvrzujícím výroku zrušil a aby mu věc v tomto rozsahu vrátil k dalšímu řízení.

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) dovolání projednal podle Občanského soudního řádu ve znění účinném do 31.12.2000; po zjištění, že dovolání bylo podáno proti pravomocnému rozhodnutí odvolacího soudu oprávněnou osobou (účastníkem řízení) v zákonné lhůtě (§ 240 odst. 1 o.s.ř.), se nejprve zabýval tím, zda je dovolání v projednávané věci přípustné.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o.s.ř.).

Dovolání je přípustné proti rozhodnutí odvolacího soudu (s výjimkou rozsudků, kterými bylo vysloveno, že se manželství rozvádí, že je neplatné nebo že zde není), jestliže trpí vadami uvedenými v ustanovení § 237 odst. 1 o.s.ř.

Dovolání je též přípustné proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé [§ 238 odst. 1 písm. a) o.s.ř.]. Dovolání je přípustné také proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl jinak než v dřívějším rozsudku proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil [§ 238 odst. 1 písm. b) o.s.ř.].

Dovolání je rovněž přípustné proti rozsudku odvolacího soudu ve věci samé, jímž bylo rozhodnutí soudu prvního stupně potvrzeno, jestliže odvolací soud ve výroku rozhodnutí vyslovil, že dovolání je přípustné, protože jde o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu (§ 239 odst. 1 o.s.ř.), nebo nevyhoví-li odvolací soud návrhu účastníka na vyslovení přípustnosti dovolání, který byl učiněn nejpozději před vyhlášením potvrzujícího rozsudku, jestliže dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam (§ 239 odst. 2 o.s.ř.); to neplatí u rozsudků, kterými bylo vysloveno, že se manželství rozvádí, že je neplatné nebo že zde není, u rozsudků ve věcech, v nichž dovoláním dotčeným výrokem bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 20.000,- Kč a v obchodních věcech 50.000,- Kč, a u rozsudků ve věcech upravených zákonem o rodině, ledaže jde o rozsudek o omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu, o určení (popření) otcovství nebo mateřství nebo nezrušitelného osvojení (§ 239 odst.3 o.s.ř. ve vztahu k § 237 odst.2 a k § 238 odst.2 o.s.ř.).

Ustanovení § 239 odst. 1 o.s.ř. svěřuje odvolacímu soudu oprávnění založit přípustnost dovolání proti svému rozsudku, proti němuž by jinak dovolání nebylo přípustné, jen výjimečně a za výslovného předpokladu, že jde o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu. Z toho vyplývá, že dovolání může být připuštěno jen pro řešení právních otázek; jiné otázky, zejména posouzení správnosti nebo úplnosti skutkových zjištění, prohlášení přípustnosti dovolání neumožňují.

Protože výrokem rozhodnutí odvolacího soudu může být dovolání připuštěno jen pro řešení právních otázek, je dovolatel oprávněn napadnout rozhodnutí odvolacího soudu, proti němuž byla přípustnost dovolání založena výrokem odvolacího soudu, jen z důvodu uvedeného v ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o.s.ř. Pokud odvolací soud neshledal celé své rozhodnutí za zásadního významu po právní stránce, lze dovolání podat jen z důvodu té právní otázky, pro niž bylo připuštěno. Pro jinou právní otázku je dovolání přípustné jen za podmínek uvedených v ustanovení § 239 odst. 2 a 3 o.s.ř.

V posuzovaném případě bylo rozsudkem odvolacího soudu ve výroku, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně o zamítnutí žaloby na určení pohledávky ve výši 31.850,40 Kč, rozhodnuto o dvou právech se samostatným (odlišným) skutkovým základem, a to jednak o určení nároku žalobce na odstupné ve výši 24.226,- Kč, jednak o určení mzdového nároku žalobce za práci, kterou měl vykonat (podle vlastního tvrzení) po smrti J. H. do konce července 1995, ve výši 7.624,40 Kč. Vzhledem k tomu, že jde o práva se samostatným (odlišným) skutkovým základem, posuzují se ve vztahu k nim samostatně též předpoklady přípustnosti dovolání proti napadenému výroku rozsudku odvolacího soudu.

Odvolací soud ve výroku svého rozsudku připustil dovolání k otázce, zda "lze výkladem § 60a zákoníku práce dovodit vznik nároku pracovníka na odstupné okamžikem smrti zaměstnavatele, fyzické osoby, tedy na základě právní události". Uvedená právní otázka se vztahuje k nároku žalobce na odstupné, a proto je podle ustanovení § 239 odst.1 o.s.ř. dovolání přípustné jen proti výroku rozsudku odvolacího soudu, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně o zamítnutí žaloby

na určení pohledávky ve výši 24.226,- Kč.
Pro právní otázku, zda "je možné výkladem zákoníku práce dovodit existenci nároku pracovníka na odměnu za pracovní činnost konanou po smrti zaměstnavatele - fyzické osoby v zájmu zajištění majetku patřícího zůstaviteli", vztahující se ke mzdovému nároku žalobce za práci, kterou měl vykonat po smrti J. H. do konce července 1995, odvolací soud ve výroku svého rozsudku dovolání nepřipustil. Dovolání proti rozsudku odvolacího soudu ve výroku, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně o zamítnutí žaloby na určení této pohledávky ve výši 7.624,40 Kč, nemůže být přípustné ani podle ustanovení § 239 odst.2 o.s.ř., neboť jde o peněžité plnění, které nepřevyšuje 20.000,- Kč [srov. § 239 odst.3 o.s.ř. ve vztahu k § 238 odst.2 písm.a) o.s.ř.]. Vzhledem k tomu, že dovolatel netvrdí (a ani z obsahu spisu nevyplývá), že by rozsudek odvolacího soudu ve výroku, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně o zamítnutí žaloby na určení této pohledávky ve výši 7.624,40 Kč, trpěl některou z vad uvedených v ustanovení § 237 odst.1 o.s.ř., Nejvyšší soud České republiky dovolání žalobce proti tomuto výroku rozsudku odvolacího soudu - aniž by se věcí mohl dále zabývat - podle ustanovení § 243b odst.4 věty první a § 218 odst.1 písm.c) o.s.ř. odmítl.

Nejvyšší soud České republiky poté přezkoumal rozsudek odvolacího soudu ve výroku, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně o zamítnutí žaloby na určení pohledávky ve výši 24.226,- Kč, ve smyslu ustanovení § 242 o.s.ř. bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1 věta první o.s.ř.) a dospěl k závěru, že uvedený výrok rozsudku odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Projednávanou věc je třeba posuzovat - s ohledem na to, že žalobcův zaměstnavatel J. H. zemřel dne 26.6.1995 a kdy měl vzniknout žalobcův nárok na odstupné, poskytované při rozvázání (skončení) pracovního poměru - zejména podle zákona č. 65/1965 Sb., zákoníku práce, ve znění zákonů č. 88/1968 Sb., č. 153/1969 Sb., č. 100/1970 Sb., č. 20/1975 Sb., č. 72/1982 Sb., č. 111/1984 Sb., č. 22/1985 Sb., č. 52/1987 Sb., č. 98/1987 Sb., č. 188/1988 Sb., č. 3/1991 Sb., č. 297/1991 Sb., č. 231/92 Sb., č. 264/1992 Sb., č. 590/1992 Sb., č. 37/1993 Sb. a č. 74/1994 Sb., tedy podle zákoníku práce ve znění účinném do 30.9.1995 (dále jen \"zák. práce\"), a zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákonů č. 58/1969 Sb., č. 131/1982 Sb., č. 94/1988 Sb., č. 188/1988 Sb., č. 87/1990 Sb., č. 105/1990 Sb., č. 116/1990 Sb., č. 87/1991 Sb., č. 509/1991 Sb., č. 264/1992 Sb. a č. 267/1994 Sb., tedy podle občanského zákoníku ve znění účinném do 30.6.1995 (dále jen \"obč. zák.\").

Při řešení otázky, zda žalobce má nárok na odstupné, poskytované zaměstnancům při rozvázání (skončení) pracovního poměru, odvolací soud - jak vyplývá z odůvodnění dovoláním napadeného rozsudku - vycházel ze závěru, že žalobcův pracovní poměr u J. H., založený pracovní smlouvou ze dne 1.12.1993, skončil dnem 26.6.1995, kdy J. H. zemřel. Uvedený závěr dovodil z toho, že ve smyslu ustanovení § 251a zák. práce nedošlo k přechodu práv a povinností z pracovněprávního vztahu ze zemřelého J. H. "na jiné subjekty", neboť "zákonní "dědici po J. H. dědictví odmítli a dědictví má připadnout podle ustanovení § 462 obč. zák. jako tzv. odúmrť státu, který není zůstavitelovým dědicem.

S názorem odvolacího soudu, že pracovní poměr zaniká dnem zániku zaměstnavatele, který je právnickou osobou, nebo dnem smrti zaměstnavatele, který je fyzickou osobou, jestliže nedošlo k přechodu práv a povinností z pracovněprávních vztahů na jiného, lze souhlasit.

Úvaha dovolatele o tom, že v době, kdy byl "zaveden" nárok na odstupné, vystupovaly jako zaměstnavatelé jen tzv. socialistické organizace a nepředpokládal se zánik pracovního poměru v důsledku smrti zaměstnavatele - fyzické osoby a že tato "mezera" v zákoníku práce "přetrvává navzdory novelizacím bez povšimnutí zákonodárců", nemá oporu v právních předpisech. Institut odstupného, poskytovaného zaměstnancům při rozvázání (skončení) pracovního poměru z důvodu organizačních změn, byl do našeho právního řádu zaveden s účinností od 1.8.1990 ustanovením § 17a vyhlášky č. 195/1989 Sb. ve znění vyhlášky č. 312/1990 Sb.; s účinností od 31.5.1991 byla tato právní úprava nahrazena zákonem č. 195/1991 Sb. a s účinností od 1.6.1994 právní úpravou obsaženou v ustanovení § 60a až 60c zákoníku práce. Fyzické osoby mohly zaměstnávat zaměstnance nejen pro "osobní potřebu" nebo při "poskytování služeb" na základě povolení vydaného příslušným orgánem státní správy, ale i při svém podnikání ode dne 1.5.1990, kdy nabyl účinnosti zákon č. 105/1990 Sb. (srov. § 4 tohoto zákona a tehdy platné ustanovení § 269 zákoníku práce), a od 1.5.1990 také platí, že smrtí zaměstnavatele (podnikatele) přecházejí na jeho dědice práva a povinnosti z pracovněprávních vztahů (srov. ustanovení § 17 nařízení vlády č. 121/1990 Sb., které bylo s účinností od 1.6.1994 nahrazeno ustanovením § 251a zákoníku práce). Nelze tedy úspěšně dovozovat, že by v době "zavedení" nároku na odstupné (tj. ke dni 1.8.1990) vystupovali jako zaměstnavatelé jen tzv. socialistické organizace. Z uvedeného naopak vyplývá, že v té době byli způsobilými zaměstnavateli nejen organizace (tj. právnické osoby), ale též fyzické osoby - podnikatelé, a že nárok na odstupné, poskytované při rozvázání (skončení) pracovního poměru, měli za stanovených podmínek též zaměstnanci zaměstnavatelů, kteří jsou fyzickými osobami (srov. zejména tehdy platné ustanovení § 269 zákoníku práce a § 2 nařízení vlády č. 121/1990 Sb.). Není proto důvod hovořit o tom, že by ve vymezení nároku na odstupné poskytované zaměstnancům při rozvázání (skončení) pracovního poměru, obsaženém v právních předpisech, přetrvávala "mezera", kterou by bylo třeba řešit způsobem, naznačeným žalobcem v dovolání.

Výslovnou úpravu o tom, že pracovní poměr zaniká dnem zániku zaměstnavatele, který je právnickou osobou, nebo dnem smrti zaměstnavatele, který je fyzickou osobou, jestliže nedošlo k přechodu práv a povinností z pracovněprávních vztahů na jiného, obsahovalo ustanovení § 42 odst.5 zákoníku práce ve znění vyplývajícím z čl. I bodu 6 zákona č. 231/1992 Sb., účinné od 29.5.1992 (ve vztahu k zaměstnavateli, který je fyzickou osobou, bylo toto ustanovení použitelné - jak uvedeno již výše - vzhledem k ustanovení § 269 odst.1 a 2 zákoníku práce ve znění účinném do 31.5.1994 a podle nařízení vlády č. 121/1990 Sb. ve znění pozdějších předpisů). I když ustanovení § 42 odst. 5 zákoníku práce bylo s účinností od 1.6.1994 zrušeno (srov. čl. I bod 40 a čl. IX zákona č. 74/1994 Sb.), lze skončení pracovního poměru v tomto případě dovodit z analogického použití ustanovení § 42 odst.4 zák. práce.

Za správný však nelze považovat názor odvolacího soudu, že práva a povinnosti z pracovního poměru (z pracovněprávního vztahu) mezi žalobcem a J. H. nepřešla (nemohla přejít) ze zemřelého J. H. na "jiný subjekt".

Podle ustanovení § 251a zák. páce smrtí zaměstnavatele, který je fyzickou osobou, přecházejí na jeho dědice práva a povinnosti z pracovněprávních vztahů.

Zákoník práce a ani jiné pracovněprávní předpisy nedefinují, kdo se rozumí "dědicem zaměstnavatele, který je fyzickou osobou"; při vymezení tohoto pojmu je proto třeba vycházet ze zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, který upravuje dědění (srov. § 460 až § 487 obč. zák.), a ze zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších

předpisů, který upravuje řízení o dědictví (srov. § 175a až § 175z o.s.ř.).

Dědí se ze zákona, ze závěti nebo z obou těchto důvodů (§ 461 odst.1 obč. zák.). Dědictví, jehož nenabude žádný dědic, připadne státu (§ 462 obč. zák.). Je-li dědictví předluženo, mohou se dědici s věřiteli dohodnout, že jim dědictví přenechají k úhradě dluhů; soud tuto dohodu schválí, neodporuje-li zákonu nebo dobrým mravům (§ 471 odst.1 obč. zák.). Projednání dědictví je skončeno usnesením o dědictví, kterým bylo potvrzeno nabytí dědictví jedinému dědici [§ 481 obč. zák., § 175q odst.1 písm.a) o.s.ř.], nebo kterým byla schválena dohoda dědiců o vypořádání dědictví [§ 482 obč. zák., § 175q odst.1 písm.c) o.s.ř.], nebo kterým bylo potvrzeno nabytí dědictví podle dědických podílů dědicům, jejichž dědické právo bylo prokázáno, nedošlo-li mezi dědici k dohodě [§ 483 obč. zák., § 175q odst.1 písm.d) o.s.ř.], nebo kterým bylo potvrzeno, že dědictví, které nenabyl žádný z dědiců, připadlo státu [§ 462 obč. zák., § 175q odst.1 písm.b) o.s.ř.], anebo kterým byla schválena dohoda o přenechání předluženého dědictví zůstavitelovým věřitelům k úhradě dluhů [§ 471 odst.1 obč. zák., § 175p o.s.ř., § 175q odst.1 písm.c) o.s.ř.].

Je-li dědictví předluženo a nedošlo-li k dohodě o přenechání předluženého dědictví zůstavitelovým věřitelům k úhradě dluhů, lze nařídit likvidaci dědictví. Likvidaci dědictví může soud nařídit také tehdy, navrhne-li ji stát za podmínek uvedených v ustanovení § 472 odst.2 obč. zák. (§ 175t o.s.ř.).

Nezanechal-li zůstavitel majetek nebo zanechal-li majetek jen nepatrné hodnoty, soud řízení o dědictví zastaví (§ 175h o.s.ř.).

Dědictví se nabývá smrtí zůstavitele (§ 460 obč. zák.). K nabytí dědictví zůstavitelovými dědici, k nabytí dědictví státem jeho připadnutím podle ustanovení § 462 obč. zák. nebo k nabytí dědictví zůstavitelovými věřiteli na základě dohody o přenechání předluženého dědictví k úhradě dluhů však nedochází jen na základě smrti zůstavitele. Právní úprava dědického práva vychází z principu ingerence státu při nabývání dědictví; předpokládá mimo jiné, že dědictví po každém zůstaviteli musí být soudem projednáno a rozhodnuto, že řízení o dědictví se zahajuje i bez návrhu a že v řízení o dědictví musí být projednán také majetek, který při původním projednání a rozhodnutí dědictví nebyl znám (nebyl zjištěn). Podle usnesení soudu o dědictví se nabývá dědictví s účinností ke dni smrti zůstavitele. V době od smrti zůstavitele až do pravomocného usnesení soudu o dědictví tu nemůže být jistota, s jakým výsledkem řízení o dědictví skončí (zejména, kdo se stane zůstavitelovým dědicem, jak bude vypořádáno dědictví mezi více zůstavitelovými dědici, zda dědictví připadne státu, zda bude uzavřena dohoda o přenechání předluženého dědictví zůstavitelovým věřitelům k úhradě dluhů a zda bude soudem schválena).

Stav, jaký tu vzniká v době od smrti zůstavitele až do pravomocného usnesení soudu o dědictví, se projevuje také ve vztazích k majetku patřícímu do dědictví. Až do vypořádání dědictví pravomocným usnesením soudu jsou dědici považováni za vlastníky celého majetku patřícího do dědictví (všech věcí, hodnot a jiných majetkových práv zůstavitele), z právních úkonů, týkajících se věcí, hodnot nebo jiných majetkových práv patřících do dědictví, jsou oprávněni a povinni vůči jiným osobám společně a nerozdílně a jejich dědický podíl vyjadřuje míru, jakou se navzájem podílejí na těchto právech a povinnostech. Jestliže dědicové dědictví odmítnou, nastává stejná situace, jako kdyby zůstavitel žádné dědice nezanechal (odmítnutí dědictví má zpětné účinky ke dni smrti zůstavitele); dědictví v takovém případě připadá státu a až do právní moci usnesení, kterým bylo potvrzeno, že dědictví, které nenabyl žádný z dědiců, připadlo státu, je považován za vlastníka celého majetku

patřícího do dědictví (všech věcí, hodnot a jiných majetkových práv zůstavitele) stát. Došlo-li k dohodě o přenechání předluženého dědictví zůstavitelovým věřitelům, nabývají zůstavitelovi věřitelé majetek patřící do dědictví na základě pravomocného usnesení soudu o schválení této dohody ke dni smrti zůstavitele; až do právní moci tohoto usnesení jsou dědici považováni za vlastníky tohoto majetku. V případě, že soud nařídí likvidaci dědictví (§ 175t o.s.ř.), provede ji po právní moci usnesení zpeněžením všeho zůstavitelova majetku podle ustanovení o výkonu rozhodnutí prodejem movitých věcí a nemovitostí nebo prodejem mimo dražbu přiměřeně podle ustanovení § 27 odst.2 a § 27a zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, a o majetku zůstavitele, který se nepodaří zpeněžit, rozhodne, že připadá státu s účinností ke dni smrti zůstavitele (§ 175u o.s.ř.). Ten, kdo v rámci zpeněžení zůstavitelova majetku získá věci, hodnoty nebo jiná majetková práva zůstavitele, se stává jejich vlastníkem (majitelem) ke dni smrti zůstavitele; až do zpeněžení jsou považováni za jejich vlastníky (majitele) dědicové, popřípadě stát, jestliže zůstavitel nezanechal dědice nebo jestliže dědicové dědictví odmítli nebo z jiných důvodů nemohou dědit.

Za "dědice zaměstnavatele, který je fyzickou osobou", nelze ve smyslu ustanovení § 251a zák. práce považovat jen toho, komu bylo jako jedinému dědici potvrzeno nabytí dědictví po zůstaviteli, který byl zaměstnavatelem, nebo ty, kdo dědí po zůstaviteli, který byl zaměstnavatelem, ze zákona nebo ze závěti anebo z obou těchto důvodů a byla soudem schválena jejich dohoda o vypořádání dědictví, popřípadě jim bylo potvrzeno nabytí dědictví podle dědických podílů. Z výše uvedeného vyplývá, že výsledkem dědického řízení po zůstaviteli, který byl zaměstnavatelem, může být také stav, že dědictví připadne státu podle ustanovení § 462 obč. zák., nebo že dědictví nabudou zůstavitelovi věřitelé na základě soudem schválené dohody o přenechání předluženého dědictví k úhradě dluhů, anebo že věci, hodnoty a jiná majetková práva patřící do dědictví mohou přejít do vlastnictví (majetku) jiného na základě zpeněžení, provedeného v rámci likvidace dědictví, jakož i to, že až do pravomocného usnesení soudu o dědictví (do zpeněžení věcí, hodnot a jiných majetkových práv patřících do dědictví při likvidaci) se považují za vlastníky zůstavitelova majetku dědici, popřípadě stát. Při posouzení, zda došlo k přechodu práv a povinností z pracovněprávních vztahů ve smyslu ustanovení § 251a zák. práce, není na místě rozlišovat podle toho, jaký byl výsledek projednání dědictví po zůstaviteli, který byl zaměstnavatelem. Jde o okolnost, kterou zaměstnanec jako účastník pracovněprávního vztahu se zemřelým zaměstnavatelem nemůže ovlivnit, a z hlediska výkonu práv a povinností z pracovněprávních vztahů na straně zaměstnavatele nemůže být významné, kdo a z jakého právního důvodu při projednávání dědictví získal zůstavitelův majetek. Názor, podle kterého práva a povinnosti z pracovněprávních vztahů přecházejí podle ustanovení § 251a zák. práce jen na ty, kteří se stali zůstavitelovými dědici podle ustanovení § 481, § 482 nebo § 483 obč. zák., rovněž nebere náležitý zřetel k tomu, že rovněž v případě jiného výsledku dědického řízení není důvodu narušovat jednotu osobních a hmotných složek podnikání a že zánikem pracovněprávních vztahů může dojít po smrti zůstavitele bezdůvodně ke snížení ceny majetku patřícího do dědictví, ačkoliv pro určení obecné (obvyklé) ceny majetku patřícího do dědictví je rozhodný stav v době smrti zůstavitele, a tím k poškození toho, kdo majetek z dědictví nabyl. Z hlediska právního postavení zaměstnanců je třeba - vzhledem ke čl. 1 Listiny základních práv a svobod, která byla usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. vyhlášena jako součást ústavního pořádku České republiky - v neposlední řadě přihlédnout k tomu, že rozlišování v přechodu práv a povinností z pracovně právních vztahů po smrti zaměstnavatele, který je fyzickou osobou, podle toho, jaký byl výsledek projednání dědictví a kdo na jeho základě získal do vlastnictví zůstavitelův majetek, popřípadě podle toho, zda dosud probíhá řízení o dědictví nebo zda již bylo skončeno, zakládá nerovnost mezi zaměstnancem, který byl zaměstnán u zůstavitele, po němž majetek nabyl dědic zůstavitele podle ustanovení § 481, § 482 nebo § 483 obč. zák., a mezi zaměstnancem, který byl zaměstnán u zůstavitele, po němž dědictví získal do vlastnictví (majetku) někdo jiný, popřípadě zaměstnancem, který byl zaměstnán u zůstavitele, po němž projednání dědictví dosud není skončeno.

Podle názoru dovolacího soudu proto smyslu a účelu ustanovení § 251a zák. práce odpovídá takový výklad, který považuje za "dědice zaměstnavatele, který je fyzickou osobou", všechny výše uvedené osoby, popřípadě stát, kterému připadlo nebo má připadnout dědictví podle ustanovení § 462 obč. zák.

V případě, že podle soudem schválené dohody o vypořádání dědictví nebo o přenechání předluženého dědictví zůstavitelovým věřitelům k úhradě dluhů nabude podnik, v němž pracovali zůstavitelovi zaměstnanci, jeden (někteří) ze zůstavitelových dědiců nebo věřitelů, přechází práva a povinnosti z pracovněprávních vztahů jen na tyto dědice nebo věřitele. Opačný závěr by odporoval účelu a smyslu projednání dědictví a ustanovení § 251a zák. práce.

K přechodu práv a povinností z pracovněprávních vztahů nedochází tehdy, jestliže zůstavitel nezanechal majetek nebo zanechal-li majetek jen nepatrné hodnoty (§ 175h o.s.ř.). V těchto případech zůstavitel nemá právního nástupce, který by vstupoval do jeho práv a povinností, a případný majetek nabývá vypravitel pohřbu nikoliv z titulu dědění, ale rozhodnutím soudu (§ 132 obč. zák.). Není tu proto nikdo, na koho by mohla ze zemřelého zaměstnavatele práva a povinnosti z pracovněprávních vztahů přejít.

Z uvedených důvodů dospěl Nejvyšší soud k závěru, že za dědice zaměstnavatele, který je fyzickou osobou, se ve smyslu ustanovení § 251a zák. práce považuje nejen ten, komu bylo soudem jako jedinému dědici potvrzeno nabytí dědictví po zaměstnavateli, ten, kdo jako dědic podle soudem schválené dohody o vypořádání dědictví nabyl podnik, v němž pracovali zůstavitelovi zaměstnanci, nebo ti, kterým soud potvrdil nabytí dědictví podle dědických podílů, ale i ten, kdo podle soudem schválené dohody o přenechání předluženého dědictví zůstavitelovým věřitelům k úhradě dluhů nebo při zpeněžení zůstavitelova majetku, provedeného v rámci likvidace dědictví, nabyl podnik, v němž pracovali zůstavitelovi zaměstnanci, nebo stát, kterému připadlo dědictví podle ustanovení § 462 obč. zák. V době od smrti zaměstnavatele do právní moci usnesení o dědictví nebo do zpeněžení podniku, v němž pracovali zůstavitelovi zaměstnanci, provedeného v rámci likvidace dědictví, se dědici zaměstnavatele, který je fyzickou osobou, ve smyslu ustanovení § 251a zák. práce rozumí ti, jimž svědčí ze zákona, ze závěti nebo z obou těchto důvodů dědické právo po zůstaviteli, nebo stát, jestliže zůstavitel nezanechal dědice ze závěti ani ze zákona nebo jestliže tito dědici dědictví odmítli, popřípadě z jiných důvodů nemohou dědit. K přechodu práv a povinností z pracovněprávních vztahů podle ustanovení § 251a zák. práce nemůže dojít tehdy, nezanechal-li zůstavitel majetek nebo zanechal-li majetek jen nepatrné hodnoty.

V průběhu řízení před soudy bylo zjištěno, že syn zůstavitele M. H. uzavřel se žalobcem dne 10.7.1995 dohodu o rozvázání pracovního poměru, že dohodu o rozvázání pracovního poměru uzavřel zřejmě i s jinými zaměstnanci zůstavitele J. H. a že posléze dědictví po J. H. odmítl. Odvolací soud dovodil, že M. H. není dědicem po J. H., neboť v důsledku odmítnutí dědictví po zůstaviteli nedědí, a že dohoda o rozvázání pracovního poměru ze dne 10.7.1995 je proto neplatným právním úkonem, aniž by vzal v úvahu, že podle ustanovení § 465 obč. zák. dědictví nemůže odmítnout dědic, který svým počínáním dal najevo, že dědictví nechce odmítnout, a aniž by si pro posouzení věci z hlediska ustanovení § 465 obč. zák. obstaral všechna potřebná zjištění. Dovolací soud k této vadě řízení podle ustanovení § 242 odst.3 věty druhé o.s.ř. přihlédl, i když nebyla v dovolání uplatněna.

Odvolací soud ve věci rozhodoval - jak vyplývá z obsahu spisu - v době, kdy řízení o dědictví po J. H.,

vedené u Okresního soudu v Jindřichově Hradci pod sp. zn. D 617/95, ještě nebylo skončeno. I kdyby všichni dědici ze zákona po J. H. dědictví odmítli, nemohl být jen na základě tohoto zjištění učiněn také závěr, že dědictví připadne státu podle ustanovení § 462 obč. zák. Odvolací soud totiž nemohl předjímat výsledek dědického řízení; kdyby za této situace stát podle ustanovení § 472 odst.2 obč. zák. navrhl a soud v řízení o dědictví podle ustanovení § 175t odst.1 věty druhé o.s.ř. nařídil likvidaci dědictví, nemohlo být poté státu potvrzeno, že mu připadlo dědictví podle ustanovení § 462 obč. zák. jako tzv. odúmrť (srov. § 175t odst.3 o.s.ř.), a nároky zůstavitelových zaměstnanců by bylo možné uspokojit jen v rámci rozvrhu výtěžku zpeněžení zůstavitelova majetku (§ 175v o.s.ř.).

Z uvedeného vyplývá, že závěr odvolacího soudu, podle kterého pracovní poměr žalobce u J. H. zanikl (skončil) dnem jeho smrti (tj. dnem 26.6.1995), spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Uvedený závěr odvolacího soudu by měl své opodstatnění jen tehdy, kdyby J. H. nezanechal žádný majetek nebo kdyby zanechal majetek jen nepatrné hodnoty; takové zjištění však soudy neučinily, naopak z obsahu spisu vyplývá, že zanechal značný majetek (byť v důsledku velkého množství dluhů je dědictví předluženo). Za této situace pak nemohou obstát ani jeho úvahy o tom, zda a za jakých podmínek může žalobci náležet odstupné, poskytované zaměstnancům při rozvázání (skončení) pracovního poměru.

Protože rozsudek odvolacího soudu ve výroku, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně o zamítnutí žaloby na určení pohledávky ve výši 24.226,- Kč, spočívá na nesprávném právním posouzení věci a protože v tomto výroku trpí vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, Nejvyšší soud ČR rozsudek odvolacího soudu v uvedeném výroku, jakož i v akcesorických výrocích o náhradě nákladů řízení, zrušil a věc v tomto rozsahu vrátil Krajskému soudu v Českých Budějovicích k dalšímu řízení (§ 243b odst. 1 část věty za středníkem, § 243b odst. 2 věta první o.s.ř.).

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Odpovědnost za vady
- Náhrada nákladů na výživu pozůstalých (jiných) osob
- Mezinárodní příslušnost ve věcech rodičovské zodpovědnosti
- Smlouva o dílo (exkluzivně pro předplatitele)
- Spotřebitelský úvěr (exkluzivně pro předplatitele)
- Starobní důchod (exkluzivně pro předplatitele)
- Veřejná obchodní společnost (exkluzivně pro předplatitele)
- Vypořádání SJM (exkluzivně pro předplatitele)
- Přiměřené protiplnění
- Předkupní právo
- Ochrana osobnosti